

Цукор як біржовий товар: світовий досвід та стан в Україні

С.А. Стасіневич, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри біржової діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України

Розглянуті особливості біржової торгівлі цукром на світових майданчиках, наведена характеристика продукту як біржового товару в Україні та результати аналізу стану біржового цукрового ринку країни, окреслені головні сучасні проблеми його функціонування.

Ключові слова: цукор, ринок, біржова торгівля, обсяг виробництва, експорт, ф'ючерс.

Рассмотрены особенности биржевой торговли сахаром на мировых площадках, приведена характеристика продукта как биржевого товара в Украине и результаты анализа состояния биржевого сахарного рынка страны, очерчены главные современные проблемы его функционирования.

Ключевые слова: сахар, рынок, биржевая торговля, объем производства, экспорт, фьючерс.

The features of stock trading sugar at world market, are described as the product of commodities in Ukraine and the results of the analysis of the sugar exchange market, outlining the major contemporary problems of its operation.

Keywords: sugar, market, trade, production, export, futures contract.

Постановка проблеми. Наявність такої об'єктивної причини як сезонність виробництва та споживання обумовлює необхідність забезпечення пріоритетного місця сегменту ф'ючерсної торгівлі на агропродовольчому ринку в частині продукції, що може бути біржовим товаром.

Розвиток біржових відносин, дійсно, може спрацювати на користь ефективного розвитку цукрового виробництва України через запровадження прогресивних форм збуту продукції – біржової торгівельної діяльності з використанням захисних інструментів від ризиків, зокрема цінових, у вигляді ф'ючерсних контрактів.

Стан біржової торгівлі на теренах України вивчали і продовжують досліджувати ряд науковців, практиків, серед них С.Дем'яненко, Р. Дудяк, М. Солодкий, О. Сохацька, Г. Шевченко та ін. Зважаючи на актуальність питання дана стаття має за мету охарактеризувати особливості цукру як біржового товару, навести основні результати аналізу стану біржової торгівлі цукром в світі та Україні та окрес-

лити головні сучасні проблеми його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Одним із традиційних в світі біржових товарів є цукор. На світових біржах цей товар торгується за контрактами, які на біржовому ринку агропродовольчої продукції позиціонуються як одні з найбільш ліквідних – в останні роки в рейтингу ф'ючерсів займають провідні місця. Ф'ючерс представляє собою угоду між двома сторонами на біржі про майбутню поставку певної кількості базового активу за визначеною в контракті ціною. Виходячи з цього, по ф'ючерсу на цукор продавець зобов'язується поставити покупцеві певну кількість цукру, у встановлені контрактом терміни за заздалегідь обумовленою ціною. Таким чином, покупці та продавці страхують себе від можливого зростання цін на цукор в майбутньому.

На світових біржових майданчиках торгуються 4 основних види ф'ючерсних контрактів на цукор: два – «Sugar № 11 Futures», «Sugar № 16 Futures» – на Міжконтинен-

тальній Товарній Біржі в США (Intercontinental Commodity Exchange - ICE); один – «White Sugar Futures (№ 407)» – на Лондонській Міжконтинентальній Біржі ф'ючерсів і опціонів (London intercontinental financial futures and options exchange - Liffe); один – «Sugar White» – на Женжоуській Товарній Біржі в Китаї (Zhengzhou Commodity Exchange - ZCE).

Так, в 2011 р. на Intercontinental Commodity Exchange було торговано понад 24,6 млн. контрактами «Sugar № 11 Futures» на загальний обсяг цукру 1251,2 млрд. тонн, Zhengzhou Commodity Exchange – відповідно: 128,2 млн. контрактами і 1281,9 млрд. тонн.

Найбільшим попитом користується контракт «Sugar № 11 Futures», він і є орієнтиром ціни на цукор в світі, в тому числі на позабіржових майданчиках (табл.1) [1].

Таким чином, згідно з ф'ючерсним контрактом «Sugar № 11 Futures» торгують цукром-сирцем тростинного походження, відповідними є і країни-виробники.

Опис ф'ючерсного контракту на цукор «Sugar № 11 Futures»

Параметри	Терміновий контракт «Sugar № 11» є головним орієнтиром для всієї світової торгівлі цукром-сирцем із тростини. Він встановлює ціну на фізичну поставку нерафінованого тростинного цукру
Позначення контракту	SB
Обсяг поставки за контрактом	112 000 фунтів або 50,8 тонн
Масштаб ціни	Ціна встановлюється в центах і сотих цента за фунт
Мінімальний крок ціни	± 0,01 цента за фунт, що дорівнює \$ 11,20 за контракт
Місяці поставки за контрактом	Березень, травень, липень, жовтень
Закінчення контракту	По факту фізичної поставки, «франко - борт»
Стандарт цукру	Нерафінований центрофугований тростинний цукор, що пройшов 96-градусну поляризацію
Денний ліміт ціни контракту	Немає
Країни-виробники цукру (виращування тростини)	Аргентина, Австралія, Барбадос, Беліз, Бразилія, Колумбія, Коста Ріка, Домініканська Республіка, Сальвадор, Еквадор, о-ва Фіджі, Антильські о-ви, Гватемала, Гондурас, Індія, Ямайка, Малаві, Маврикій, Мексика, Мозамбік, Нікарагуа, Перу, Філіппіни, ПАР, Свазіленд, Тайвань, Таїланд, Тринідад, США, Зімбабве
Строки повідомлення про намір здійснити поставку за контрактом	Перший робочий день після завершення останнього дня торгівлі даним ф'ючерсним контрактом
Останній день торгівлі ф'ючерсним контрактом	Останній робочий день місяця, що передує місяцю поставки
Час торгів	Місцевий час: 03.30 - 14.00

Терміновий контракт «Sugar № 16» (позначення контракту SF) встановлює ціну на фізичну поставку виробленого в США (або іншій країні при оплаті мита поставачальником) нерафінованого тростинного цукру в один з цукрорафінадних заводів США, зазначеного одержувачем товару.

Ф'ючерсний контракт на цукор «White Sugar Futures (№ 407)» призначений для задоволення страхових потреб виробників, покупців і цукрових трейдерів щодо купівлі-продажу білого цукру (бурякового або тростинного рафінованого цукру поточного врожаю з вмістом цукрози 99,8%, вологістю не більше 0,06%) обсягом поставки 50 тонн за походженням з країн: Алжир, Аргентина, Австралія, Бельгія, Бразилія, Болгарія, Канада, Чилі, Китай, Колумбія, Хорватія, Єгипет, Сальвадор, Франція, Німеччина, Гватемала, Індія, Італія, Корея, Малайзія, Маврикій, Мексика, Марокко, Мозамбік, Нідерланди, Пакистан, Філіппіни, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Саудівська Аравія, Сінгапур, ПАР, Іспанія, Судан, Таїланд, Туреччина, ОАЕ, Україна, Великобританія, США.

Ф'ючерсний контракт «Sugar White», яким торгують на Женгжоуській Товарній Біржі в Китаї, теж стосується білого цукру, але з обсягом поставки 10 тонн.

Слід згадати, що і «Фондова біржа «Російська Торгова Система» (з 2012 р. в складі ВАТ «Московська біржа») проводила організовані торги ф'ючерсами на цукор (код в торговельній системі «SA») обсягом поставки 1 довга тонна (1016 кг) за одним контрактом. Однак, даний контракт є безпоставочним (гравець виграє або програє за рахунок нарахування варіаційної маржі) і його ціна знаходиться в повній залежності від вже згаданого вище «Sugar № 11» (використовується спеціальна формула для розрахунку ціни, що базується на ціні ф'ючерсного контракту SB з місяцем виконання, який відповідає місяцю виконання контракту, і є встановленою в останній день торгів ф'ючерсним контрактом «Sugar № 11 Futures» на біржі ICE, врахуванням коефіцієнту переводу фунтів у кілограми (2,2046) та курсу долара США до російського рубля в 16:30:00 за московським часом в день виконання контракту

відповідно до Методики розрахунку індикативного курсу долара США до російського рубля, затвердженої Біржею [2].

У Російській Федерації в перспективі планується укладання ф'ючерсних контрактів на внутрішньому цукровому ринку та проведення аукціонів на біржі. Але поширенню біржової торгівлі заважають не тільки технічні проблеми, але і відсутність грамотності серед товаровиробників, що характерно і українському аграрному ринку. Ринку цукру, на думку представників Міністерства сільського господарства РФ, може стати пілотним проектом. Потім цей досвід можна поширити і на інші галузі агропромислового комплексу.

Саме біржова ціна товару служить ціновим індикатором для ринку, який не дозволяє вартості товару істотно змінюватися в бік збільшення або зниження в залежності від чийхось суб'єктивних інтересів. Так як на ліквідному біржовому ринку багато зацікавлених гравців, які стежать за адекватною вартістю товару, у випадку біржового майданчика немож-

ливо продати товар за неринковою ціною, списати його, здійснити операцію, вартісні параметри якої суттєво відрізняється від ринкової ціни (відразу буде маса питань в учасників ринку й контролюючих органів).

Відзначимо, що термінові контракти на цукор ф'ючерсами не обмежуються. Міжконтинентальною Товарною Біржею в США і Лондонською міжконтинентальною біржею ф'ючерсів і опціонів проводяться торги таким новим інструментом як «опціон на ф'ючерс». Даний контракт передбачає первинну поставку цінних паперів у вигляді ф'ючерсів на цукор, а вже потім по цих ф'ючерсах поставку самого цукру. Призначення цього інструмента, як і ф'ючерсу – страхування покупця або продавця від підвищення або падіння ціни на цукор, але, крім того покупець (продавець) страхує себе і від можливої зміни ціни на ф'ючерс [3].

В порядку гармонізації стандартів, як етапу вступу України до Світової організації торгівлі з 1 січня 2008 р. згідно з Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 176 від 2 серпня 2007 р. вступив в дію ДСТУ 4623:2006 «Цукор білий. Технічні умови». Цей стандарт поширюється на білий цукор – харчовий продукт, який являє со-

бою очищену і кристалізовану сахарозу у вигляді окремих кристалів або окремих кусків. З 1 січня 2010 р. даний Стандарт набув статусу міжнародного. Цей документ є основою стандартизації товару на біржах України – до біржових торгів допускається продукція, що відповідає вимогам ДСТУ 4623:2006. Цей стандарт поширюється на білий цукор – харчовий продукт, який являє собою очищену і кристалізовану сахарозу у вигляді окремих кристалів або окремих кусків. Залежно від способу вироблення цукор поділяють на кристалічний, сахарозу для шампанського, цукрову пудру і пресований. Найбільш споживаним в країні є кристалічний цукор. Згідно з стандартом кристалічний цукор поділяється на чотири категорії: першу, другу, третю і четверту. Кристалічний цукор за фізико-хімічними показниками повинен відповідати наступним умовам (табл. 2).

З 1 вересня 2009 р. набула чинності зміна № 1 до ДСТУ 4623:2006, згідно якої вводиться граничне значення вмісту крохмалю у кристалічному цукрі, виготовленому з цукрових буряків, як оціночний критерій ідентифікації цукру за сировиною, з якої він виготовлений (Лист Державної митної служби України від 22 грудня 2009 р. № 11/4-10.29/12417-ЕП).

Проте в Україні десятиліт-

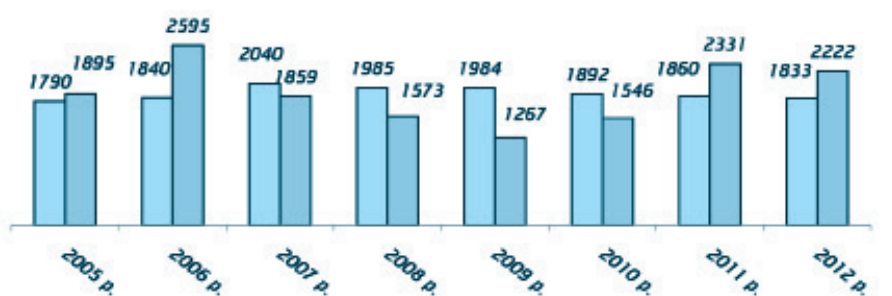
тя цукром взагалі не торгували на біржах. В 2000 р. за даними «Союзу бірж України» обсяг реалізованого цукру через біржі країни становив лише 25,1 тис. тонн (спот – 25,1 тис. тонн, форвард – 0,1 тис. тонн) при тому, що цукровою промисловістю держави було вироблено 1780 тис. тонн солодкої продукції (1550 тис. тонн із вітчизняної сировини – цукрових буряків та 230 тис. тонн із імпортованого цукру-сирцю тростинного), а кількість бірж нараховувала 339 одиниць. В період з 2001 до 2010 року включно за фактом торгових операцій цукор практично «не значився» серед біржових товарів на українських біржах в силу мізерних обсягів продажу. Лише в 2011 р. на біржовому ринку України поживилась торгівля цим товаром.

А слід зазначити, що з липня 2000 р. згідно Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна» (від 29 червня 2000 р.) біржі отримали право здійснювати укладання та реєстрацію торгових угод на сільськогосподарську продукцію, спрямовану на експорт. У 2010 році обсяги реалізованої на біржах України аграрної продукції, що в подальшому направлялась на експорт, по ряду видів складала

Таблиця 2

Фізико-хімічні показники цукру за ДСТУ 4623:2006

Назва показника	Значення за категоріями			
	1	2	3	4
Масова частка сахарози (поляризація), %, не менше ніж	99,7	99,7	99,61	99,5
Масова частка редукувальних речовин (в перерахуванні на суху речовину), %, не більше ніж	0,04	0,04	0,05	0,065
Масова частка вологи, %, не більше ніж	0,1	0,1	0,14	0,15
Масова частка золи (в перерахуванні на суху речовину), не більше ніж: %	0,02	0,04	0,04	0,05
балів	15,0	–	–	–
Кольоровість в розчині, не більше ніж: одиниць ICUMSA	45,0	60,	104,	195,0
балів	6	8	–	–
умовних одиниць	–	–	0,8	1,5
Масова частка феродомішок, %, не більше ніж	0,0003	0,0003	0,0003	0,0003
Величина окремих часток феродомішок, в найбільшому лінійному вимірі, мм, не більше ніж	0,5	0,5	0,5	0,5



□ Квота "А" виробництва цукру з цукрових буряків, тис.т (розмір квоти встановлений на маркетинговий рік, що розпочинається з вказаного календарного)
 ■ Випуск цукру з цукрових буряків, тис.т

Рис. 1. Забезпечення потреби внутрішнього ринку України цукром вітчизняного виробництва (квота «А»)

майже 100% всієї біржової торгівлі товару, за винятком цукру, попри наявність в окремі роки надлишків щодо внутрішнього споживання (рис. 1). Однією з причин слід вважати його цінову неконкурентоспроможність.

Проте ситуація щодо законодавчого регулювання послуг з укладання та реєстрації зовнішньоекономічних контрактів щодо експорту сільськогосподарських товарів змінилась в зв'язку з постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року №1254, яка надала право здійснювати вказані послуги по відношенню до продукції, зазначеної у підпункті 3.3.1 статті 3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» (серед яких в тому числі й цукор-пісок буряковий), Аграрній біржі. Тому вся біржова зовнішньоекономічного спрямування діяльність в 2012 р. з лютого до жовтня включно провадилась виключно через Аграрну біржу до втрати чинності згаданої постанови на підставі постанови Уряду від 31 жовтня 2012 р. № 1079.

Аграрна біржа – це єдина державна товарна біржа в Україні. Створена у 2005 році, вона має за мету забезпечувати рівні умови для всіх учасників біржової торгівлі та сприяти розвитку ринку товарних деривативів, базовим активом яких є сільськогосподарська продукція. Впродовж останніх років, Аграрна біржа займає провідні позиції з організації торгівлі агропродовольчими товарами в країні.

Так, в 2011 р. на Аграрній біржі (АБ) було продано на умовах СПОТ понад 101,2 тис. тонн цукру (близько 4% до загального випуску в Україні), в 2012 р. – 230,5 тис. тонн (дещо більше 10% до виробництва) (рис. 2).

В 2011 р. було укладено 66 контрактів на внутрішньому ринку (92,3 тис. тонн менше 4% до обсягу випуску в країні) – торгівля велась в літні місяці з травня до серпня – до початку нового сезону переробки цукрових буряків, задовольняючи сезонні потреби споживання та 22 щодо експортних поставок (8,9 тис. тонн) – під час виробничого сезону в цукробуряковій галузі (переваж-

но – вересень–грудень), коли почали проявлятися «надлишки» продукції завдяки росту її пропозиції (за даними Державної митної служби України в 2011 р. де-факто експорт цукру становив 6,2 тис. тонн).

У 2012 році, зважаючи на наявність значних запасів цукру в наслідок його випуску в попередній рік тільки з буряків понад 2,33 млн. тонн і відповідно високих перехідних запасів на початок маркетингового 2012/2013 року (вересень 2012 р.) – майже 650 тис. тонн, активізувався експорт продукції: на Аграрній біржі було укладено 316 угод, продаж здійснювався щомісячно на загальну суму 1208,9 млн. грн.

За версією АБ п'ятірку експортерів, які законтрактували найбільший обсяг цукру на експорт у 2012 р. складають: ТОВ «Хюндай Мотор» Україна (29,4 тис. тонн), ТОВ «Сингента» (25,6 тис. тонн), ДП «Івано-Франківські ковбаси» (23,4 тис. тонн), ПраТ «Райз Максимко», ТОВ «Полтавазернопродукт ІПК» [4].

Висновки

Зважаючи на обсяги біржової торгівлі цукром в Україні слід констатувати, що українські біржі не є індикаторами цін на ринку даного виду продовольчого товару.

Застосування на українських біржах сучасних інструментів продажу товарів агропродовольчої групи та цукру зокрема (форвардів, ф'ючерсів та ін.) дуже обмежене і навіть відсутнє.

Розширення сфери біржової діяльності, застосування розвинених її видів та форм з використанням зарубіжного досвіду слід розглядати як один з пріоритетних напрямів розвитку біржового цукрового ринку країни.

Список використаних джерел

1. www.saharonline.ru
2. www.rts.ru
3. www.rg.ru
4. Моніторинг біржового ринку. – 2012. – № 7. – С.18

Рецензент: В.К. Збарський, д.е.н., проф.

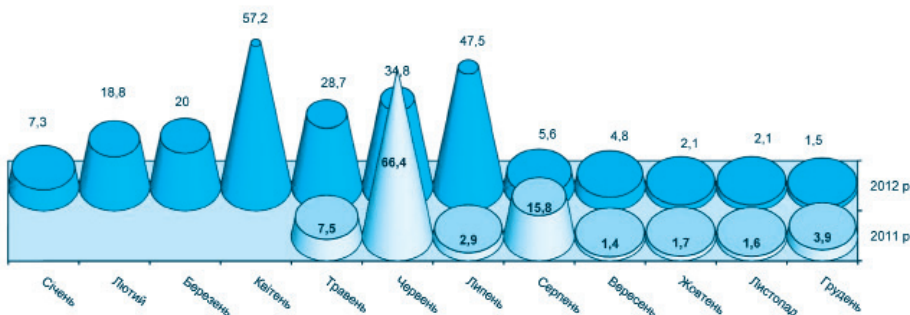


Рис. 2. Обсяги продажу цукру на Аграрній біржі (Україна), тис. тонн (за оперативними даними АБ)